

Оверчук О.Б.
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна
e-mail: elenaovercuk@gmail.com

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Зміни в національному освітньому процесі, пов'язані зі входженням України в європейський простір, вимагають від сучасного педагога надання нового рівня знань, що, у свою чергу, потребує використання нових підходів та технологій навчання, формування нових компетенцій. У зв'язку із цим основним критерієм, що висувається сьогодні до висококваліфікованого спеціаліста на ринку праці, є не лише рівень володіння ним безпосереднім фахом, а і його мовним інструментарієм, адже разом із підвищенням рівня фахових знань представників різних професій підвищуються й вимоги до їх мови. До того ж сучасне українське законодавство зобов'язує службових осіб володіти державною мовою в обсязі необхідному для виконання їх обов'язків. Зважаючи на це, одним із актуальних і важливих завдань сучасної освіти, на наш погляд, є моніторинг проблем викладання української мови як обов'язкового компонента професійної підготовки й пошук шляхів їх вирішення.

Метою статті є опис актуальних проблем викладання дисципліни «Українська мова професійного спрямування» на сучасному етапі. Об'єктом дослідження є методика викладання української мови у вищій школі. Предметом дослідження став пошук ефективних шляхів та інноваційних методів викладання української мови професійного спрямування.

Вивченням проблем розвитку й організації вищої освіти, професійної мовної підготовки, теоретичних та практичних аспектів викладання та удосконалення методики навчання української мови професійного спрямування в різні часи займалися А. Алексюк, Ю. Бабанський, Я. Бурлака Н. Голуб, І. Дроздова, С. Караман А. Коваль, О. Любашенко, В. Мельничайко, М. Пентиліук, К. Плиско, Т. Симоненко, Т. Сущенко, І. Хом'як, Г. Шелехова та багато інших.

Стислий огляд більшості наукових праць, присвячених методиці викладання мовних дисциплін у вищій школі, дає підстави говорити про активну розробку в сучасній українській лінгводидактиці таких підходів до навчання як: особистісний, компетентнісний, синергетичний, контекстний, загальнодидактичний, системно-лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний, функційно-стилістичний, соціокультурний, дослідницький, дискурсно-текстоцентричний та міждисциплінарний [1; 2; 3; 4].

Як зазначає І. Дроздова, «орієнтація вищої освіти на всебічний розвиток мовної особистості студентів, зміцнення їхніх мовленнєвих навичок і вдосконалення умінь правильно й виразно передавати свої думки, посилення зв'язку змісту навчання студентів із їхньою майбутньою професійною діяльністю є тим фундаментом, на якому має ґрунтуватися весь навчальний процес із будь-якого фаху» [1, с. 5]. Зважаючи на такий вектор сучасної української освіти та активне упровадження в її площину інноваційних процесів, найбільш актуальними для викладання української мови професійного спрямування є, на наш погляд, компетентнісний та особистісний (антропоцентричний) підходи. Адже саме при використанні цих підходів методика навчання дозволяє

розглядати одиниці мови крізь призму виконуваних ними ролей та функцій у професійному мовленні, а метою викладання стає не накопичення знань і вмінь предметного змісту, а виховання особистості з чітко сформованими життєвими і професійними мовними компетентностями [2, 114-115], що повністю відповідає завданням дисципліни «Українська мова професійного спрямування».

Зауважимо, що за останні десятиліття курс української мови професійного спрямування в межах вищої школи зазнав чимало змін, починаючи від назви («Ділове мовлення», «Українська ділова мова», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Українська мова професійного спрямування»), кількості годин (від одного семестру до півтора року і навпаки), форми контролю (залік, іспит, державний іспит) та закінчуючи змістовим наповнення (від вивчення лише документації, основних принципів правопису до суто професійної спрямованості, розгляду наукової складової професійної компетенції). Хоча сьогодні існує чимало якісних досліджень, присвячених методиці викладання цієї дисципліни, підготовлено багато підручників, посібників, словників із урахуванням саме фахових потреб (Н. Бабич, З. Бакум, С. Глушик, О. Горошкіна, Т. Гриценко, І. Дроздова, І. Зарицька, М. Зубков, С. Караман, А. Корж., О. Любашенко, З. Мацюк, Н. Станкевич, С. Шевчук та ін.), питання оптимізації процесу вивчення української мови професійного спрямування і досі залишається відкритим. Тому окреслимо основні напрямки можливих шляхів покращення методики викладання та підвищення якості засвоєння цієї дисципліни, що потребують подальшого вирішення.

1. Використання інноваційних технологій у навчанні. Застосування на практиці інноваційних методологічних підходів дозволяє викладачам впроваджувати та удосконалювати нові методи роботи, підвищувати ефективність навчального процесу й рівень знань студентів. Навчальна дисципліна «Українська мова професійного спрямування» відрізняється від інших курсів тим, що має безпосередню практичну спрямованість – вона ставить за мету підготовку студентів до ефективної взаємодії у професійному та науковому мовному середовищах. Досягнення цієї мети потребує широкого використання в межах дисципліни активних форм та методів навчання, що допомагають активізації навчального процесу, наближують його до реальних професійних ситуацій. Серед них можна виділити наступні: проблемні заняття, дискусії, практичні заняття з розбором конкретних ситуацій (кейс-метод), ділові ігри (ігрове проектування), тренінги, тестові технології, презентації, розробка методичних матеріалів та словників із фаху тощо. Доцільним буде також застосовування методів і процедур психодіагностики, які дозволяють визначати індивідуальні якості людей, їх темперамент, характер, особистісні риси, здібності, рівень знань та навичок. Вони не лише сприяють оптимізації взаємодії «викладач-студент», а й надають можливість самооцінки й самоаналізу студентами власної особистості, що обумовлено специфікою дисципліни.

2. Збільшення кількості годин вивчення дисципліни «Українська мова професійного спрямування» та розширення змістового наповнення за рахунок фахової тематики. Формування професійних мовнокомунікативних компетенцій передбачає, насамперед, наявність у майбутнього фахівця ґрунтовних знань термінологічної лексики та терміносистеми обраного фаху; оволодіння ним вміннями і навичками використовувати мовленнєві фахові стереотипи на різних рівнях мовної системи та у різних умовах професійної діяльності, працювати з професійним дискурсом, зокрема сприймати, відтворювати й продукувати фахові наукові тексти; здатності розв'язувати комунікативні завдання у складних і непередбачуваних ситуаціях професійного спілкування тощо. Рівень засвоєння таких знань залежить від специфіки фаху, обсягу курсу, педагогічної майстерності викладача, методичного та матеріально-технічного забезпечення дисципліни, врешті-решт – від мовного середовища, але багато в чому – від року навчання, на якому викладається дисципліна. На жаль, разом із підвищенням критеріїв до

мовленнєвих компетенцій сучасного фахівця у вищій освіті в останні роки спостерігається дещо негативна тенденція не лише до скорочення кількості годин відведених на викладання української мови професійного спрямування, а й перенесення її вивчення на перший рік навчання, коли у майбутнього спеціаліста ще відсутній достатній запас базових знань із обраного фаху. Це практично унеможливлює розвиток саме фахових і наукових мовленнєвих компетенцій та зводить вивчення курсу до повторення та узагальнення шкільної програми лише з проекцією на мову майбутньої професії.

3. Розробка спецкурсів із української мови професійного спрямування, що допоможе доповнити, розширити та узагальнити базові знання з дисципліни та обраного фаху. Такі спецкурси можуть мати безпосередні зв'язки із профільними дисциплінами чи окремими темами курсу, які потребують більш повного вивчення або за недостатньої кількості аудиторного часу розглядалися побіжно чи зовсім не розглядалися (наприклад, «Юридична лінгвістика», «Культура фахового мовлення», «Культура наукового мовлення» тощо).

Література:

1. Дроздова І.П. Наукові основи формування українського професійного мовлення студентів нефілологічних факультетів ВНЗ: монографія/ І.П. Дроздова. – Харків: ХНАМГ, 2010. – 320 с.
2. Златів Л.М. Проблеми у викладанні української мови професійного спрямування в контексті сучасних підходів/ Л.М. Златів// Наукові записки РДГУ: Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти, 2017. – Вип. 15(58). – С.113-117.
3. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів: автореф. дис. докт. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / О.В. Любашенко. – К., 2008. – 44 с.
4. Практикум з методики навчання мовознавчих дисциплін у вищій школі: навч. посіб. / О. Горошкіна, С. Караман, З. Бакум [та ін.]; за ред. О. Горошкіної та С. Карамана. – К., 2015. – 250 с.
5. Токарська А. Мова професійного спрямування: перспективи оновлення змісту викладання / А. Токарська // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2010. – Вип. 50. – С. 131-134.